

Maskeraad Unguis

Teil. nr. 382

RAT-ESTONIA

VALTER OJAKÄÄR

«MASKERAAD UNGRUS»

Operett 2 vaatuses

Libreto — ARDI LIIVES
(samanimelise näidendi järgi)

Laulutekstid — VAAPO VAHER

Esiendus — 26. veebruar 1988. a.

Lavastaja —
EERO SPRIT (külalisena)
Muusikaline juht ja dirigent —
JURI ALPERTEN
Kunstnik —
LIINA PIHLAK (külalisena)
Ballettmeister —
Eesti NSV teeneline kunstnik
MAIT AGU (külalisena)
Koormeister —
ANNE DORBEK
Kontsertmeistrid —
JAANUS JUUL, ÜLLA MILLISTFER
Lavastaja assistent —
TÖNU KILGAS
Repetiitor —
BERTA KRUMM
Dekoratsioonid maalinud —
Eesti NSV teeneline kunstitegelane
UNO KÄRBIS
Orkestri kontsertmeistrid —
JAAN LAUR, JUHAN SCHÜTZ
Etenduse juht —
VAINO AREN

OSADES:

Auguste-Sophie,
maanõunik Reinhold
von Ungern-Sternbergi lesk — Eesti NSV teeneline kunstnik
— KATRIN KARISMA
Eesti NSV teeneline kunstnik
HELGI SALLO
Parun Hans von Rosen — TÖNU KILGAS
HANS MIILBERG
Eesti NSV teeneline kunstnik
Fabian von Nieroth, — VOLDEMAR KUSLAP
kunstnik ARVO LAID
Kärneri-Kusta, aednik — KARLI KANNELMÄE
ALARI PÖLDOJA
REIN TAIDLA
Edu, toatüdruk — SIRJE PUURA
LIINA SAARI
EHA PÄRG
Peeter I, — Eesti NSV teeneline kunstnik
Venemaa tsaar — ERVIN KÄRVET
VAINO PUURA
Vürst Menšikov, — Eesti NSV teeneline kunstnik
Eestimaa kindralkuberner — KALJU KARASK
NEEME HENK
Vürst Jagužinski — ANDRUS KÄMBRE
RAIVO PEEKMANN
Jencken, magistraadi — Eesti NSV teeneline kunstnik
kirjutaja — KARL KALKUN
Eesti NSV teeneline kunstitegelane
SULEV NÖMMIK

Teenrid

— TIIT ARUVEE
NEEME HENK
UKU JOLLER
VELLO JÜRNA
VELLO MÖLDER
AIN ORAV
LEMBIT POOBUS

Toatüdrukud

— VAIKE KIIK
KATRIN KULLAMAA
VIRVE LOODSALU
EHA PÄRG
KAI PARMAS
SILVA VALDT
AIKI VIBUR
MAREN ÜLEVAIN

Tsaari saatjaskond, madrused, mõisatöölised —
RAT «Estonia» ooperikoor

Tegevus toimub Ungru (Lindeni) mõisas Haapsalu lähedal
2. juulil 1715. aastal

Helilooja VALTER OJAKÄÄR (sünd. 1923. a. Pärnus) sai muusikalise hariduse Tallinna Riiklikus Konservatooriumis, mille kompositsiooniklassi (prof. H. Elleri juures) lõpetas 1956. aastal. Muusikaga tegeles 1941. aastast alates, tegutsedes algul estraadiansambrites. Oli 1944—1945 Pärnu «Endla» teatris orkestrant, 1945. aastast kuni 1970. aastani Eesti Raadio estraadiorkestris orkestrant (saksofonist). Tegi aastaid kaastööd Eesti Raadiole, tutvustades kerget muusikat, kuni 1987. aastani oli seal lepinguline autor. Praegu tegutseb vabakutselisena.

On avaldanud raamatuid — «Džässmuusika» (1966), «Popmuusikast» (1. trükk 1978, 2. trükk 1983). Arvukate artiklitega erinevates väljaannetes ja raadioesinemistega on muutunud üheks suuremaks autoriteediks vabariigis kerge muusika alal. Tema loomingu hulka kuuluvad ooper «Kuningal on külm» (A. H. Tammsaare järgi A. Kaalepi libreto), mis lavastati «Vanemuises» 1967. aastal; muusikal «Suveöö ilmsi» (M. Raua, K. Süvalepa ja K. Irdi libreto), lavastatud «Vanemuises» 1977. aastal; sümfooniilist- ja kammermuusikat, vokaalsükleid, arvukalt estraadipalu ja -laule, muusikat näidenditele ja telelavastustele.

Libretist ARDI LIIVES (sünd. 1929. a. Tallinnas) lõpetas 1953. aastal TRÜ õigusteaduskonna. Töötas 1953. aastast «Ohtulehe» toimetuses, alates 1962. aastast vabakutseline kirjanik.

Tema loomingu hulka kuulub ligi 30 näidendit (tuntumad nendest on «Robert Suur», 1957; «Uusaasta öö», 1958; «Trepp», 1964; «Viini postmark», 1964; «Kallimast kallim», 1966; «Monolisk», 1969; «Infarkt», 1973; «Suudlus enne koitu», 1977; «Need kauged ajad», 1984 it.); ligi 20 kuuldemängu, romaanid «Retro» (1980), «Vastuarmastus» I ja II (1981 ja 1986) ja «Passioon» (1986), 2 kogu «Külajutte». Omaette lõigu tema loomingus moodustavad operetilibretod. Siiani olid enamikus kirjutatud need Boris Körveri jaoks: «Ainult unistus» («Vanemuises» 1955), «Laanelil» («Vanemuine», 1959), «Teie soov, palun!» («Vanemuine», 1962), «Mees pisuhännaga» («Estonia» ja «Vanemuine», 1968), «Raha paneb rattad käima» («Vanemuine», 1978), «Kuskil Montparnasse'il» («Estonia», 1980).

Komöödia «Maskeraad Ungrus» on kirjutatud 1976. aastal. Lavastatud Rakvere teatris 1977. aastal. Ilmunud autorikogumikus «Valik komöödiad» 1979. aastal ja tõlgitud G. Muravini poolt ka vene keelde (ilmunud VAAP-i väljaandel 1979. a. pealkirjaga «Kihlus Ungrus»). Libreto valmis 1982. aastal (koos Vaapo Vaheri laulutekstidega), samal aastal alustas Valter Ojakäär ka muusika loomisega. Opereti esialgne, 3-vaatuseline variant valmis klaviiris 1983. aastal (pealkirjaga «Siin pärnade all»), teine redaktsioon ja partituur valmisid 1988. aasta jaanuaris.

Laulutekstide autor VAAPO VAHER (sünd. 1945. a. Hiiumaal) lõpetas keskkooli Hiiumaal ja alustas kirjandusalast tegevust kohaliku ajalehe kaastöötajana. 1978—1981. a. oli «Ohtulehe» toimetuse korrespondent, kuni 1985. aastani töötas «Pikkeri» toimetuses, praegu tegutseb vabakutselisena.

Kirjutanud nii luulet kui ka proosat ja kirjanduskriitilisi artikleid nii luule kui proosa alal. Luuletusi on avaldatud kogumikes «Noored autorid 77», ajakirjades «Looming» ja «Noorus» ning ajalehtedes; neid on tõlgitud ka vene ja valgevene keelde. Proosast on ilmumas jutukogu lastele. 1986. aastal kirjutas tänapäevateemalise filmistsenaariumi, mis konkursil sai ergutuspreemia. Laulutekste on loonud Arved Haugi ja Valter Ojakäär tarvis, muusikateatriga on praegune töö esimeseks kokkupuuteks.

Ajaloolist ainekku käsitleva teose puhul võib alati tekkida küsimus — kui palju selles loos vastab ajaloolisele tegelikkusele ja mis on autorite fantaasia vilid?

Nii võib see küsimus tekkida ka täna. Ütleme kohe otse: kogu põhisündmustik vastab ajaloos toimunule. Seda on ühe opereti kohta üllatavalt palju, eks ole? Kohe selgitame, milles on asi.

Möödunud sajandi ajaloolane, etnograaf ja folklorist Carl Friedrich Russwurm (1812—1883), kes elas ja töötas ka Haapsalus ja Tallinnas (oli linna arhivaar) ning keda tänapäeva uurijad peavad usaldusväärseks autoriks, avaldas 1876. aastal Breslaus F. W. Jungferi kirjutuses raamatukese «Reinhold Baron Ungern-Sternberg, Oberjägermeister und Landrath, Herr auf Linden und Errestfer († 1713) und seine Zeit» («Linden ja Errestferi mõisahärra, Ülemjägermeister ja Maanõunik Parun Reinhold Ungern-Sternberg ning tema kaasag»). Selle raamatukese lisas antakse põhjalik ülevaade tsaar Peeter I ja tema saatjaskonna külaskäigust Ungru mõisa. Tuginedes Ungern-Sternbergide suguvõsa põlvest põlve edasi antud kirjalikele ülestähendustele ja suulistele pärimustele, on kõik, mis seal ühel ilusal suvepäeval toimus, üpris täpselt teada. Kokkuvõtlikult on ajaloost teada järgmist:

2. juulil 1715. aastal maandus tsaari laevastik Pullapääl, kust mindi jalgsi Ungru (ka Lindeniks kutsutud) mõisa. Tsaar oli huvitatud kuulsast Lindenil iluajast seoses Catharinenthali rajamise plaaniga. Peeter avaldas noorele lesele kaastunnet, kuna tema varasemad kokkupuuted parun Ungern-Sternbergiga olid talle positiivse mulje jätnud. Paruness kutsus tsaari oma aeda vaatama ja tahtis teda saata, kuid Peeter I eelistas saatjana aednikku. Vahepeal valmistati lõuna. Viimasel minutil enne tsaari söögisaali astumist peideti seinal rippunud Karl XII portree ahju taha. Peeter nägi seda hiljem ja ütles: «Aa, vend Karl! Nüüd pead sina ahju taha pugema! Vahest oleks vaia ainult ühte lahingut, et ma ise peaksin sinna minema!» ning tõstis pildi seinale tagasi. Lõunalauda kutsus tsaar ka head nõu andnud aednikku (mis oli täiesti tavatu!) ja istus lõbusas tujus noore lese kõrval. Seejärel palus tsaar endale klaasi asemel ulatada suure pokaali hõbeasjade kapi pealt. Pokaalile oli graveeritud Karl XII pühendus surnud parunile, mis tsaari saatjaskonda ärritas ja nad ei tahtnud seda Peetrile edasi anda, kartes tsaari viha. Kuid tsaar suhtus asjasse huumoriga, hüüdis naerdes: «Elagu vend Karl!» ja tähiendas pokaali ühe söömuga. Söögilauas kutsus tsaar noort leske üles otsima endale tema saatjaskonnast uut elukaaslast ja iuhitis tögades tähelepanu vürst Jagužinskile. Auguste-Sophie sattus piinlikku olukorda: ta püüdis ehmunult end päästa hädavalega, öeldes, et on oma käe juba ära lubanud hiljuti vene sõjavangist naasunud parun Hans von Rosenile, kelle kosjad oli ta tegelikult hiljuti tagasi lükanud. Tsaar ei tahtnud seda hästi uskuda ega lubanud parunessil enne lauast tõusta, kui vene vürsti kosjad on vastu võetud. Paruness oli tõsiselt hädas. Lõpuks Peeter soostus ja palus endale anda tõlla, nõudes kutsariks aedniku õpinoissi Gustavit, kes oskas saksa keelt. Vaevalt oli Peeter Lindenist lahkunud, kui Auguste-Sophie kirjutas Hans von Rosenile, kirjeldas, mis oli juhtunud ja oli valmis talle oma käe kinkima. Kiri läks kiirkulleriga teele, et Rosen selle enne kätte saaks, kui tsaar Tallinna jõuab. Paruness kartis, et kui tema luiskamine olematust kihlusest Roseniga tsaari kõrvu jõuab, võib see halbu tagajärgi põhjustada. Loomulikult oli aga tegemist tsaari tögava naljaga.

Ajalooist on teada veel järgmist: Peeter I istutas Lindenil aeda puu; magistraadi kirjutaja Jenckenit kohtas Peeter Haapsalus, kus see katust parandas. Peeter tegi Jenckenist linnapea. On veel teada kokkupuutest kohaliku kunstnikuga — Haapsalu koduloomuuseumis säilitatakse tundmatu kunstniku portreed Peeter I-st (vt. tagakaane sisekülge), millel pole ühtegi eeskujulist leitud.

Libretisti poolt on ajaloolistele tegelastele juurde toodud ainult toatüdruk Ebu ja kunstnik Fabiani liinid, samuti Hans von Roseni sattumine mõisa just sel päeval.

Aleksandr Menšikov (1673—1729) sündis tallipoisi perekonnas, sai 13-aastasena Peeter I tentsikuks ja peagi lähikondlaseks. Juhtis uue pealinna ehitamist, oli 1710—1719 Eestimaa kindraalkuberner. Pärast Peetri surma aitas troonile Katariina I ja sai Venemaa tegelikuks valitsejaks. Kõrvaldati võimult 1727. aastal.

Pavel Jagužinski (1683—1736) on pärit leedu organisti perekonnast. Peeter I lähikondlasena võttis osa rahuläbirääkimistest Rootsiga (1719 ja 1721), oli hiljem Venemaa saadikuks Poolas ja Berliinis.

Tsaar Peeter I (1672—1725) sai Venemaa ainuvalitsejaks peale oma poolvenna Ivan V surma 1669. aastal. Riigi majanduse arendamise ja sõjalise ning poliitilise tugevdamise kõrval pööras ta tähelepanu ka teaduse ja kultuuri arendamisele, oma maa spetsialistide koolitamisele ja edutamisele (nende hulgas ka Menšikov ja Jagužinski). Eestimaal viibis Peeter I 1715. aastal, kui rootslased olid võidetud ja Venemaa saanud väljapääsu Läänemerele, enne Uusikaupunki rahu sõlmimist (1721).

Tsaar Peeter I on varemgi esinenud tegelaskujuna komöödialike sugetega seoses, näit. filmis «Kuidas Peeter I oma moorlasele naist võitis», klassikalises koomilises ooperis (A. Lortzingi «Tsaar ja puusepp», mis ka «Estonia» kavas on olnud 1939. aastal), Vladimir Stšerbatsovi ooperis «Tubakakapten» N. Adujevi libretole jt. Käesolevas ooperis on libretist Peeter I kuju loomisel toetunud ajalooliste allikate kõrval veel A. Tolstoi romaanile «Peeter I».

Paruness Auguste-Sophie von Ungern-Sternberg (1689—1747), parun Reinhold von Ungern-Sternbergi (1656—1713) noor lesk, oli sündinud Palmse, Hulja, Errina ja Klingenbergi mõisahärra parun Christian von der Pahleni ja tema kolmanda naise Gertrud Elisabeth von Tiesenhauseeni ainsa tütre. Abiellus 22-aastasena lehestunud Reinhold von Ungern-Sternbergiga (1711). Neil oli poeg Reinhold XI Gustav (1714—1787), kes sündis 3 kuud peale oma isa surma. Reinhold XI Gustav oli sel 1715. aasta suvepäeval vaid pooleteise-aastane. 1737. aastal abiellus oma võõrasisa Hans von Roseni kauge sugulase Christina Sophie von Roseniga ja sellest abiellust ongi pärit kurikuulus Ungru krahv Otto Reinhold Ludwig von Ungern-Sternberg, Hiiumaa mõisnik ja hukkunud laevade rüüstaja.

Vabahärra kapten Hans von Rosen (1685—1767) sattus Venemaale sõjavangi peale Poltaava lahingut (1709). Peale sõjavangist vabanemist käis ta Ungru kaunil lehel kosjas, aga Auguste-Sophie oli 1715. aasta maikuu tema kosjad tagasi lükanud. Peeter I-le öeldud hädavale põhjustas nende leppimise ning nad abiellusid sama aasta detsembris, ja nagu kirjutatakse Russwurmi raamatus, «elasid kaua ja õnnelikult». Nende tütar Gertrude (1719—1791) sai 1736. aastal Helmja paruni Ludwig II Friedrich von Ungern-Sternbergi abikaasaks.

Magistraadi kirjutaja Johan Jenckenist sai Peeter I tahtel Haapsalu linnapea (tolleaegse ametinimetusega kohtufoogt) ja tema kalligraafiline allkiri seisab Haapsalu Rae protokollidel kuni 1792. aastani. Peeter I andis Jenckenile muu hulgas ka Haapsalus õllega kauplemise pännatava ainuõiguse.

Parun Reinhold von Ungern-Sternbergi esimese naise Gertrud Margaretha von Nierothi (1656—1713) vaesunud sugulaste hulgas oli küll üks Fabian von Nieroth, kuid pole teada, kas ta Ungru mõisas viibis, samuti nagu seda, kas ta ka kunstnik oli.

Lavastusala juhataja — JAAN MIKKEL

Dekoratsiooniala juhataja —
KÜLLI ROOT

Kostüümiala juhataja —
Eesti NSV teeneline kultuuritegelane
LEIDA TALLO

Jumestusala juhataja — MAIMO TAMREIGAS

Rekvisiidiala juhataja — KARIN LINDMAA

Butaforid —
STINA MURAKAS ja JUULE NURK

Valgustusala juhataja — TONIS KASEMÄGI

Heliala juhataja — UNO TORMET

Pealavameister — HEINO LILLIPUU

Kava kaane kujundus — Liina Pihlak

Kava koostas — Pille Palm

Esikaane siseküljel —
Dirigent Jüri Alperen, kunstnik Liina Pihlak, lavastaja Eero Sprit.
Laulutekstide autor Vaapo Vaher, libretist Ardi Liives ja helilooja Valter
Ojakäär.

Tagakaane siseküljel —
Peeter I portree (õli). Tundmatu autor. 1715. a. Originaal asub Haapsalu
koduloomuuseumis.

Hind 30 kop.

